

СОЦІАЛЬНІ ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ОСВІТИ – ДИСТАНЦІЙНА ОСВІТА

У статті розглянуто структуру сучасної вищої освіти України. Також показана динаміку вищих навчальних закладів України. Розглянуто нові інформаційні технології в освіті, такі як дистанційне навчання.

Постановка проблеми. Рушійною силою розвитку України є формування потужного освітнього потенціалу, досягнення найвищої якості підготовки фахівців для всіх галузей. Розв'язання цього завдання вимагає нової стратегії освіти, створення сучасних вищих навчальних закладів європейського рівня. Така стратегія має бути спрямована на моделювання і відтворення не лише різноманіття явищ і зв'язків матеріального і духовного життя українського суспільства, а й світових соціально-економічних процесів, тенденцій світового ринку. Вона також має забезпечити інтелектуальний і духовно-моральний розвиток особистості.

Важливим завданням залишається підвищення якості освіти. Потрібно враховувати, що вона залежить не лише від процесу засвоєння знань, навичок і вмінь. Особливо важливим є процес становлення студента як суб'єкт, різноманітних видів і форм розумової діяльності людини та особистості громадянина. Тому разом із питаннями змісту освіти, організації процесу засвоєння знань та управління ним постає питання розвитку здібностей студентів, їхньої здатності до продуктивної діяльності упродовж життя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам розвитку інформаційних технологій в освіті займаються такі науковці: О.Воронкін [1], Н.Жукова [4], О. Фінагіна, В. Андрієнко [2], В. Іноземцева, Л.Олійник [5] та інших.

У сучасному світі вища освіта є фундаментом розвитку суспільного прогресу. Вона також є гарантом індивідуального розвитку особистості, сприяє формуванню інтелектуального, духовного і виробничого потенціалу суспільства. Тому розвиток держави, структурні перетворення на мікро- і макроекономічному рівнях мають гармонійно поєднуватися з модернізацією освіти, щоб задовольнити потреби і прагнення людей, особливо молоді, сформувати нову систему суспільних цінностей у сфері діяльності [6].

Метою статті є дослідження соціальних інформаційних технологій освіти, також проаналізовано стан дистанційної освіти в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Структура сучасної вищої освіти України має національні особливості, але вона побудована у певній відповідності до освіти розвинених країн світу й складається із загальної, професійної та післядипломної. Відповідно до статусу вищих навчальних закладів встановлено чотири рівні акредитації:

- перший рівень - технікум, училище, інші прирівняні до них вищі навчальні заклади;
- другий рівень - коледж, інші прирівняні до нього вищі навчальні заклади;
- третій і четвертий рівні (залежно від наслідків акредитації) - інститут, консерваторія, академія, університет.

Із моменту отримання незалежності в Україні кількість вищих навчальних закладів постійно змінювалася. Динаміку зміни кількості вищих навчальних закладів в Україні показано у табл.1 [8].

© Гузь Лейлі Анатоліївна – пошукач, старший викладач кафедри менеджмент. Донецький інститут залізничного транспорту УкрДАЗТ, м. Донецьк.

Таблиця 1 – Динаміка кількості ВНЗ I-II, III-IV рівнів акредитації

Навчальний рік	Кількість закладів I-II рівнів акредитації в Україні, одиниць	Темп зростання ВНЗ в Україні	Кількість закладів III-IV рівнів акредитації в Україні, одиниць	Темп зростання ВНЗ в Україні
1992/1993	753	-	158	-
1993/1994	754	1	159	-1
1994/1995	778	24	232	73
1995/1996	782	4	255	23
1996/1997	790	8	274	19
1997/1998	660	-130	280	6
1998/1999	653	-7	298	18
1999/2000	658	5	313	15
2000/2001	664	6	315	2
2001/2002	665	1	318	3
2002/2003	667	2	330	12
2003/2004	670	3	339	9
2004/2005	619	-51	347	8
2005/2006	606	-13	345	-2
2006/2007	570	-36	350	5
2007/2008	553	-17	351	1
2008/2009	528	-25	353	2
2009/2010	511	-17	350	-3
2010/2011	505	-6	349	-1
2011/2012	501	-4	-	-

Як видно з таблиці 1, кількість вищих навчальних закладів I-II рівнів акредитації за період 1992– 2012рр. постійно зменшувалася, тому що вони готують лише за освітньо-кваліфікаційним рівнем «молодший спеціаліст». Втім, в останні роки сучасний ринок праці ставить однією з головних вимог до молоді мати хоча б освітньо – кваліфікаційний рівень «бакалавр».

Кількість вищих навчальних закладів III-IV рівнів акредитації у 2011р. в порівнянні із 1992р. зростає більш ніж у двічі. На жаль, скорочення обсягів бюджетного фінансування у 90-хрр. ХХ ст. перетворило українську систему освіти на зону соціального неблагополуччя. Як наслідок, приблизно із 2000р. бурхливий розвиток отримав приватний сектор освіти. Динаміка кількості ВНЗ I-II та III-IV рівнів акредитації показана на рисунку 1.

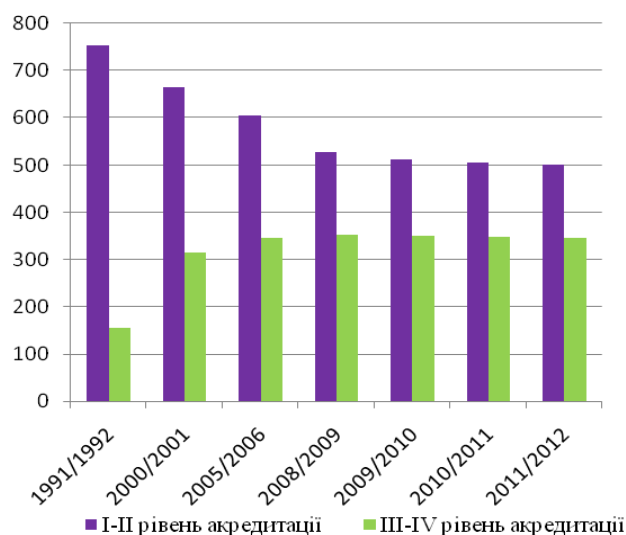

Рисунок 1 – Динаміка кількості ВНЗ I-II та III-IV рівнів акредитації

Можна відзначити позитивну тенденцію зростання кількості студентів вищих навчальних закладів III-IV рівнів акредитації: у 2008 р. цей показник склав 2372,5 тис. осіб, що втричі більше, ніж у 1992 р. Але з 2008-2009 навч. р. кількість студентів

почала падати, що показано на рис. 2. Перш за все це обумовлено демографічним чинником.

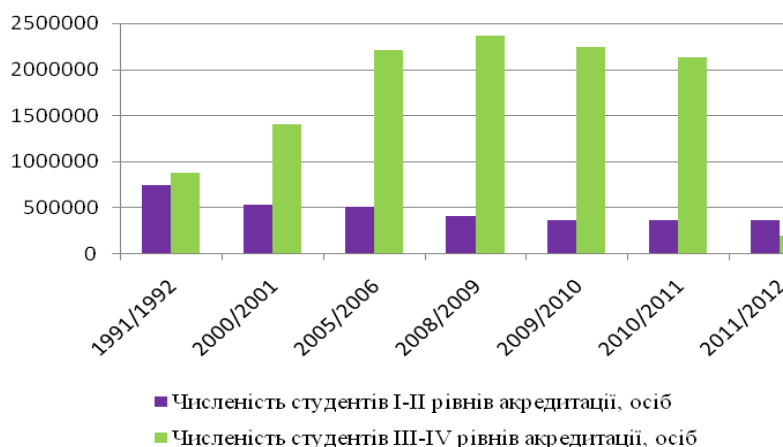

Рисунок 2 – Динаміка чисельності студентів ВНЗ I-II та III-IV рівнів акредитації

В Україні підготовка фахівців із вищою освітою здійснюється більш ніж за 76 напрямками, які включають понад 584 спеціальності (гуманітарні, соціальні та природничо-технічні науки) і дозволяє задовольнити потреби всіх галузей господарства країни.

Сьогодні в системі вищої освіти України навчається 171615 студентів. За роки незалежності їх чисельність на 10 тис. населення збільшилася з 310 до 578 осіб, що відбулося завдяки:

- поступовому нарощуванню обсягів державного замовлення;
- запровадженню багатоканального фінансування вищої освіти, у тому числі поширенню платного навчання;
- відкриттю вищих навчальних закладів недержавної форми власності та збільшенню кількості відокремлених підрозділів (філій університетів);
- створенню вищих навчальних закладів державної форми власності галузевого напрямку;
- постійному оновленню спеціальностей і програм підготовки фахівців [8].

Зростаючі потреби в перепідготовці й підвищенні кваліфікації кадрів, необхідність надання освіти всім верствам населення, у тому числі особам з обмеженими можливостями таким, що знаходяться у місцях позбавлення волі, особам які перебувають за кордоном та ін., а також забезпечення індивідуальності навчання висувають вимоги до розширення форм і методів, нової організації навчального процесу та його якості. У роз'язанні таких завдань особливу роль відіграють інформаційно-комунікаційні технології [1].

Особливої актуальності набули питання створення і підтримки навчально-методичної й технологічної бази інформаційно-освітнього середовища (ІОС) навчального закладу. Наповнення середовища якісним навчальним контентом (змістом) є найголовнішим завданням сьогодення, успішне розв'язання якого сприятиме успіху впровадження дистанційної форми навчання, а також підвищенню: конкурентоспроможності навчальних закладів; якості навчання; продуктивності праці викладачів і студентів. Крім того, такі ІОС дозволять сформувати ефективну, прозору та гнучку мережу «трансферу знань»[3].

У всьому світі дистанційна освіта існує, посідає соціально значуще місце в освітній сфері. Наприкінці 1997 р. у 107 країнах діяло близько 1000 навчальних закладів дистанційного типу. Кількість тих, хто здобув вищу освіту в системі дистанційної освіти, у 1997 р. становила близько 50 млн. осіб, у 2000 р. – 90 млн., за прогнозами, у 2023 р. становитиме 120 млн. осіб.

Дистанційне навчання є символом доступності вищої освіти для будь-якої людини, незалежно від її місцезнаходження та стану здоров'я. Однак масштабний фактор, що відкриває нові можливості комерціалізації освітнього процесу, вже приніс і продовжує приносити негативні наслідки. Так, за останні роки збільшилася кількість у мережі Інтернет шахрайських навчальних закладів які під виглядом навчального закладу збирають гроші та зникає з мережі [7].

Дистанційному навчанню в Україні вже понад 10 років. Місто Харків вважається столицею дистанційного навчання. У 1997 р. у Харківському політехнічному інституті і в Національному університеті радіоелектроніки вперше почали використовувати дистанційне навчання. В Україні процес формування нормативної бази припинився у 2005 р. За останні роки питання дистанційного навчання не цікавили Міністерство освіти і науки України. Розвиток здійснювався практично за рахунок нормативної бази навчального закладу. Слід зазначити, що нормативна база дистанційного навчання необхідна не тільки навчальним закладам, але й корпоративному сектору. Ще до припинення нормотворчої діяльності міністерства освіти дозволило експериментальне навчання студентів групі університетів України (міста Хмельницький, Суми та ін.) за дистанційною формою навчання. Експеримент триває вже більше 8 років, а аналізу, узагальнень і рекомендацій не отримано.

Важливим питанням у дистанційному навчанні є його якість. Відповідно до статистичних даних, дві третини університетів України проводять дистанційне навчання, розробили свої методики створення дистанційних курсів, проведення дистанційного навчального процесу. Великий вплив на ці методики зробили навчальні посібники, видані НТУ «ХПІ» у 2001, 2005 і 2008 роках, і тому методики університетів не поступаються аналогічним, розробленим у країнах СНД.

Так само одним із важливих питань університетів і корпорацій є підготовка викладацького складу. В Україні, за статистичними даними, підготовлено понад 9000 викладачів з дистанційного навчання. Порівняно з показниками інших країн це мало. Практично ніхто не готує методистів для корпоративного дистанційного навчання. Але досвід є і його необхідно узагальнювати. В Україні напрям корпоративного дистанційного навчання та його зв'язку з академічним дистанційним навчанням відстає від Росії та інших країн СНД. Одна з останніх форм – використання соціальних мереж для навчання. Це нова теорія – коннективізм, відкриті освітні ресурси і масові відкриті дистанційні курси. Робота в соціальних мережах припускає наявність персонального навчального простору з метою створення персональної навчальної мережі.

Воронкіну О.С. травні-червні 2011 р. було проведене Internet-опитування «Дистанційна освіта сьогодні». Аналіз дозволив науковцю виявити причини, які гальмують впровадження дистанційної освіти. Було опитано 70 респондентів з України, Росії й країн ближнього зарубіжжя – 60 % викладачів (з яких 16 % працюють за дистанційним напрямом), 23 % керівників, 16 % аспірантів й студентів, 1 % учасників випадково опинилися на сайті з опитуванням. При чому 20 % не займаються проблемами дистанційного навчання, 29 % в минулому навчалися за дистанційною формою, 17 % на час проведення опитування навчалися дистанційно.

Позитивним є те, що 94 % опитаних підтримують впровадження дистанційних технологій в освітній процес, 91 % вважає, що в процесі дистанційного навчання цілком можливо отримати реальні знання. Крім того, 90% впевнені, що використання дистанційних освітніх технологій (ДОТ) сприяє підвищенню рівня ефективності навчальної діяльності. На рисунку 3 розглянуті відношення до впровадження дистанційних технологій [2].

Одним з найважливіших практичних аспектів впровадження дистанційної освіти полягає в тому, аби забезпечити таку якість освіти, що надається за цією формою навчання, яка відповідала би вимогам, що передбачені освітніми стандартами, вимогами суспільства.

Рисунок 3 – Відношення до впровадження дистанційних технологій

Також було розглянуто питання найважливішого в дистанційному навчанні (рис. 4).

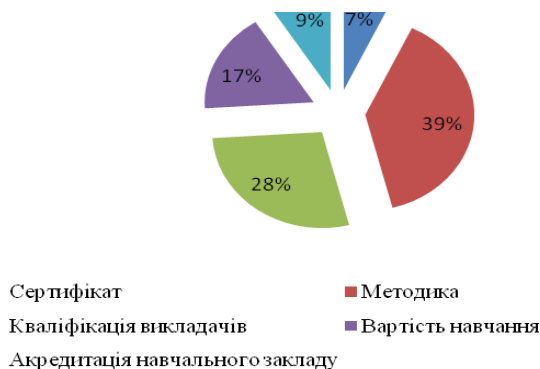

Рисунок 4 – Найважливіше в дистанційному навчанні

Вважають 39 %, що найголовнішим в дистанційній освіті (ДО) є використовувана методика навчання, 28 % – кваліфікація викладачів, 17 % – вартість навчання, на останньому місці знаходиться сертифікат про навчання (7 %). Це пояснюється тим, що цінність сертифікатів та свідоцтв про дистанційне навчання на ринку праці залишається досить сумнівною. Також було досліджено думку учасників про матеріали, які повинні бути розміщені на сайтах навчальних закладів. Розподіл став таким: 1) відео-лекції – 74 %; 2) віртуальні тренажери – 71 %; 3) навчально-методична література – 57 %; 4) інтерактивні тестові завдання – 51 % (обирати можна було декілька варіантів одразу, тому сума перевищує 100 %). Звідси видно, що найбільшим дефіцитом на сайтах навчальних закладів є відео-лекції та віртуальні тренажери. Існуючі лекції, як правило, є вибіркоковими й не відображають увесь навчальний курс, що вказує на їх фрагментарний характер. Переважна більшість інших відео-лекцій в Internet-мережі представлена іноземними мовами, тобто західні ВНЗ приділяють дистанційному аспекту навчальної діяльності значно більше уваги. Так, серед потужних відкритих освітніх ресурсів доцільно назвати: 1) систему відкритих курсів Масачусетського технологічного інституту – OpenCourseWare; 2) систему відкритих аудіо та відео курсів Каліфорнійського університету в Берклі; 3) систему відкритих on-line курсів університету Йеля.

До основних факторів, перешкоджаючих повноцінному впровадженню дистанційного навчання як основної форми, опитувані віднесли: 1) консерватизм, психологічний бар'єр та невідповідність науково-педагогічних кадрів; 2) інерційність системи освіти до нововведень; 3) надмірний бюрократизм і проблему фінансування; 4) низький мотиваційний рівень викладачів; 5) низьку автономію навчальних закладів, з одного боку, з іншого, відсутність нормативних документів з боку держави, а також цільової державної програми з розвитку дистанційної освіти; 6) низьку інформованість населення про дистанційне (електронне) навчання; 7) низький рівень проникнення Internet в селах та селищах; 8) відсутність методичних засад застосування ДОТ у відповідності до існуючих напрямів підготовки та спеціалізацій; 9) проблему сприйняття інформації – при використанні ІКТ-інформація; 10) проблему підготовки та перепідготовки викладачів у якості тьютора; 11) низький захист авторського права на електронні навчальні видання; 12) від-

сутність норм часу на розробку електронних медійних навчальних видань; 13) проблему оцінювання та визнання дипломів, сертифікатів і свідоцтв, отриманих при дистанційному навчанні; 14) проблему діагностики й моніторингу якості дистанційної підготовки; 15) проблему організації: ДО реалізується як технологія, а не як окрема форма навчання[2].

Висновок з даного дослідження. Впровадження технологій дистанційного навчання (ДН) створює додаткові умови для організації ефективної системи дистанційної освіти (ДО). Використання особливостей ДО пом'якшує наявні проблеми освіти. Запровадження ДН підвищує рівень персоніфікації навчання, сприяє вирішенню проблем, пов'язаних з обмеженістю термінів та інтервалів перепідготовки і підвищення кваліфікації, значним числом слухачів, які мають навчатись одночасно, пошуком і розповсюдженням передового досвіду, залученням для широкої екстериторіальної аудиторії слухачів кращих викладацьких кадрів, вчених, громадських діячів, керівників освіти та держави.

Що стосується гальмування дистанційної освіти в нашій країні, то на це впливає декілька чинників. Це пояснюється слабким проробленням методологічних та психолого-педагогічних особливостей дистанційної освіти, дуже високими вимогами до «віртуального» викладача. Проведене Internet-опитування дозволило виділити 3 найважливіші проблеми, що безпосередньо відбиваються на методології та якості дистанційної підготовки. Це проблеми з нормативно-правового й організаційно-методичного забезпечення; проблема підготовки й перепідготовки т'юторів, методистів; джерела фінансування. Таким чином, дистанційне навчання поширюється завдяки ініціативі навчальних закладів, окремих зацікавлених викладачів та реалізується як експериментально апробаційна форма. Більшість навчальних закладів використовують комбінацію різних форм – змішану форму навчання (blending learning), середовищ та технологій навчального процесу. Хоча успішний варіант реалізації моделі інтеграції очної та дистанційної форм навчання також потребує адміністративної, нормативної, фінансової й організаційної підтримки на загальнодержавному рівні.

Література

1. Воронкін О. С. Основи використання інформаційно-комп'ютерних технологій в сучасній вищій школі : навч. посіб. / О. С. Воронкін. – Луганськ : Вид-во ЛДІКМ, 2011. – 156 с.
2. Воронкин А. С. Предварительные итоги опроса «Дистанционное образование сегодня» [Электронный ресурс] / А. С. Воронкин. – Луганськ : Інформаційно-освітнянський портал «Технології дистанційної освіти». – Режим доступу : <http://tdo.at.ua/news/do/2011-06-23-36>.
3. Воронкін О. С. Проблеми формування якісного інформаційно-освітнього середовища ВНЗ України / О. С. Воронкін // New information technologies in education for all: learning environment : зб. пр. VI Міжнарод. конф., ІТЕА–2011 (Київ, 22-23 лист. 2011 р.). – К., 2011. – С. 294-300.
4. Жукова Н. С. Сравнительный анализ уровня информационной грамотности студентов селевого поколения в России и Германии [Электронный ресурс] / Н. С. Жукова // Международный электронный журнал «Образовательные технологии и общество». – 2011, апрель. – Т. 14. – № 2. – Режим доступа: http://ifets.ieee.org/russian/depository/v14_i2/pdf/18r.pdf.
5. Олійник Л. М. Інформаційно-комунікаційні технології у підвищенні кваліфікації сучасного педагога / Л. М. Олійник // New information technologies in education for all: life-long learning : матеріали V Міжнарод. конф., ІТЕА–2010 (Київ, 23-24 лист. 2010р.). – К., 2010. – С. 118-123.
6. Ортинський В. Л. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / В. Л. Ортинський. – К. : Центр учб. літ-ри, 2009.
7. Информационно-аналитический центр. Фабрика степеней: старая проблема и новые угрозы [Электронный ресурс]. – режим доступа: <http://www.chea.org/degreemills/frmPaper.htm>. – 5 с.
8. Статистичний щорічник України за 2011 рік / за ред. О. Г. Осауленка ; відп. за вип. О. Е. Остапчук. – Держ. служба статистики України. – К., 2012. – С. 558.